

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО
ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА І ПРАВООХОРОННОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

**ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ У
МІЖНАРОДНОМУ ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття рівня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент IV курсу 12-481 групи
Спеціальності:
293 «Міжнародне право»
Освітньо-професійної програми
«Міжнародне право»

Нестеренко Антон Володимирович

Керівник: к.ю.н., доц. **Гладенко О. М.**

Рецензент: к.ю.н., доц., доцент кафедри
професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету ОДУВС
Новіков М.М.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Історико-теоретичні передумови вирішення міжнародних конфліктів.....	5
1.1. Історія міжнародних конфліктів.....	5
1.2. Поняття та сутність міжнародного конфлікту.....	10
РОЗДІЛ 2. Вирішення міжнародних конфліктів, як складова їх врегулювання.....	17
2.1 Загальна методологія вирішення міжнародних конфліктів.....	17
2.2. Засоби та прийоми вирішення міжнародних конфліктів.....	21
ВИСНОВКИ.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30

ВСТУП

Актуальність теми. Міжнародні відносини характеризуються взаємозв'язком між суб'єктами, який повинен враховувати фактор потенційного впливу акторів один на одного, попереджати виникнення конфліктів, як крайньої форми задоволення власних інтересів.

Міжнародні конфлікти, як будь-яке соціальне явище, трансформується в умовах розвитку міжнародного суспільства та з урахування сучасних тенденцій поширюється на недержавні суб'єкти міжнародних відносин. Особливості сучасного розвитку міжнародних відносин, які впливають на види та специфіку міжнародних конфліктів та способи їх вирішення, полягають у наступному: ліквідація наслідків холодної війни; виникнення монополярної системи міжнародних відносин; пошук нових способів вирішення міжнародних відносин; виникнення нових загроз світового рівня (міжнародний тероризм, глобальне потепління, рівень зубожіння народів, релігійні конфлікти держав, які мають ядерну зброю тощо); посилення інтеграційних процесів, глобалізація міжнародних відносин, розвиток системи колективної безпеки тощо.

Питанню вивчення міжнародних конфліктів та механізму їх вирішення присвятили свої праці такі науковці, як: Б.В. Бернадський, С.Я. Бескоровайний, Т.В. Білецька, Т.В.Ігнат'єва, М.В.Булик, І.І.Ніколенко, О.В.Сенаторова, Є.Л.Стрельцов, Д.В. Шеренговський та інші.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційну роботу виконано в контексті тематики науково-дослідної роботи кафедри публічного та міжнародного права і правоохоронної діяльності факультету бізнесу і права ХДУ «Проблеми

правової теорії інтеграційних процесів: міжнародний та національний вимір» (номер державної реєстрації № 0118U001552).

Мета дослідження. Мета дослідження полягає у комплексному аналізі міжнародних конфліктів та порядку їх вирішення.

Відповідно до мети у роботі визначено наступні завдання:

- теоретичне дослідження історії міжнародних конфліктів;
- наукове визначення поняття та сутності міжнародних конфліктів;
- аналіз загальної методології вирішення міжнародних конфліктів;
- визначення засобів та прийомів вирішення міжнародних конфліктів.

Об'єктом дослідження є сфера міжнародних відносин щодо врегулювання міжнародних конфліктів.

Предметом цього дослідження є норми міжнародного права, відповідно до яких реалізовується процедура вирішення міжнародних конфліктів.

Методи дослідження. Методологічні основи дослідження складають метод діалектичного системного аналізу, формально-юридичний метод, історично-порівняльний, компаративістський, логічний та інші спеціальні методи дослідження.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

1.3. Історія міжнародних конфліктів

Дослідження істориків міжнародних конфліктів приводить до висновку, що за п'ять з половиною тисяч років розвитку людської цивілізації тільки біля 300 років не було воєн, за цей період було понад 14,5 тис воєнних конфліктів (в т.ч. і 2 світові війни), загинуло 3,6 мільярда людей (рис.1)

Рис.1

Кожний етап розвитку міжнародних відносин (докласичний, класичний та сучасний період) характеризувався різними видами міжнародних конфліктів та формами їх вирішення.

Докласний період розвитку міжнародних відносин (III тис. до н.е. до XVII ст. н.е.)

1. Види міжнародних конфліктів:
  - ворожі маоінтенсивні відносини;
  - захоплення територій та держав;
  - формування імперій, колонізація;
  - депортація народів, велике переселення народів тощо [9; 10].
2. Форми вирішення міжнародних конфліктів:
  - арбітражне вирішення конфліктів;
  - укладання перших міжнародних договорів;

- ведення переговорів;
- династичні шлюби;
- укладання союзів;
- економічний тиск;
- браття заложників;
- нейтралітет;
- охорона морських шляхів та Великого шовкового шляху;
- будівництво воєнних баз на території інших держав;
- отримання контрибуції;
- надання незалежності окремим містам та регіонам;
- включення військ іноземних держав до складу військ імперій;
- надання громадянства варварським вождям;
- набуття статусу рефератів Риму;
- введення Божественного миру;
- торгівельні союзи;
- укладання договорів між васалами та сюзереном та інше [7; 5].

Класний період розвитку міжнародних відносин (XVII ст. н.е. - до моменту закінчення Холодної війни)

1. Види міжнародних конфліктів:
  - боротьба за внутрішній та зовнішній суверенітет;
  - релігійне протиборство;
  - боротьба європейських держав проти Османської імперії;
  - буржуазні революції;
  - I та II Світова війна;
  - окупація [7; 5].
2. Форми вирішення міжнародних конфліктів:
  - Вестфальська система;
  - досягнення політичної рівноваги;

- укладання міждержавних договорів;
- система санкцій у міжнародних відносинах;
- правова система *jus eugoreanum publicum*;
- формування системи ієрархії країн;
- закріплення суверенітету держав;
- гуманітарна інтервенція;
- принцип свободи моря;
- формування т.з. «світових держав»;
- деколонізація;
- створення перших міжнародних організацій та проведення міжнародних конференцій;
- стандартизація процедури укладання мирних договорів;
- розвиток багатосторонньої дипломатії;
- функціонування тимчасових міжнародних суб'єктів, розвиток «права війни»;
- міжнародний арбітраж;
- інститут призового права;
- інститут нейтралітету;
- в державах формується окрема дипломатична служба та інше [7; 5].

3. *Сучасний період розвитку міжнародних відносин (з моменту закінчення Холодної війни до тепер)*

1. Види міжнародних конфліктів:

- воєнні конфлікти (старі форми збройних конфлікти, нові форми збройних конфліктів (наприклад, гібридна війна, міжнародний тероризм, революція та громадянська війна);
- невоєнні міжнародні конфлікти (наприклад, економічні протистояння держав).

Сучасні міжнародні конфлікти можна класифікувати за критерієм симетричного (учасники рівні у статусі та можливостях) та асиметричні

(конфлікт між нерівнозначними учасниками міжнародних відносин). Даний критерій в науковий обіг ввів Й. Гальтунг [21, с. 105].

Після II Світової війни кількість збройних конфліктів значно зменшилася, проте з 1945 року до сучасного часу відбулося понад 250 воєн, в яких взяли участь понад 90 країн [6].

Міжнародна кризова група за показниками тривалість збройного конфлікту/кількість осіб, які загинули до десятки конфліктів сьогодення відносить наступні:

1. Військова операція в Афганістані (18 р., більше 100 тис осіб які загинули).
  2. Громадянська війна в Лівії (9 р., кількість загиблих невідома).
  3. Військовий конфлікт в Україні (7 р., понад 14 тис. осіб які загинули).
  4. Повстання у Ємені (5 р., біля 100 тис. осіб які загинули).
  5. Протидія терористичним угрупованням у Буркіна-Фасо (4 р., більше 700 тис. загиблих).
  6. Холодна війна між США та КНДР (2 р.).
  7. Президентська криза в Венесуелі (2 р., більше 2 тис. осіб, які загинули).
  8. Прикордонне протистояння між Пакистаном та Індією (1 р., понад 50 осіб, які загинули).
  9. Холодна війна у Перській затоці (1 р.).
  10. Етнічний конфлікт у Ефіопії (1 р., понад 90 загиблих) [17].
2. Форми вирішення міжнародних конфліктів:
- активна діяльність міжнародних організацій;
  - розвиваються дипломатичні відносини;
  - комплексний підхід до реалізації функцій міжнародних організацій (спостереження, сприяння, нагляд, регулювання, контроль, інформування);

- діяльність міжнародних судових органів;
- зміна біполярності світу на розосереджений вплив на міжнародні відносини;
- пріоритет партнерства та співробітництва;
- відсутність єдиного центру;
- при вирішенні міжнародних конфліктів перевага надається методу врегулювання конфліктів та методу погодження;
- процес деміталізації та інше.

Більш детально про форми, методи та механізми врегулювання міжнародних конфліктів буде розкрито у Розділі 2 даної кваліфікаційної роботи.

Особливості сучасного розвитку міжнародних відносин які впливають на види та специфіку міжнародних відносин і способи їх вирішення:

- ліквідація наслідків холодної війни;
- виникнення монополярної системи міжнародних відносин;
- пошук нових способів вирішення міжнародних відносин;
- виникнення нових загроз світового рівня (міжнародний тероризм, глобальне потепління, рівень зuboжіння народів, релігійні конфлікти держав, які мають ядерну зброю тощо);
- посилення інтеграційних процесів, глобалізація міжнародних відносин, розвиток системи колективної безпеки тощо [6].

1.2. Поняття та сутність міжнародного конфлікту

Дослідження поняття та сутності міжнародних конфліктів передбачає визначення етимології слова «конфлікт». Відповідно до Академічного тлумачного словника «конфлікт – це зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів; серйозні розбіжності; гостра суперечка» [14].

Психологічна наука розглядає конфлікт, як критичну ситуацію, суперечність, інцидент, зіткнення різноспрямованих сил, прагнення до утвердження власних позицій за рахунок опонента тощо [10, с. 19-20].

Філософія підходить до вивчення конфлікту з точки зору різних напрямів:

- 1) моральний конфлікт;
- 2) методологічні аспекти етнічних конфліктів;
- 3) критика соціальних конфліктів;
- 4) філософська концепція конфлікту.

Дослідження конфлікту у філософії ґрунтується на використанні:

- 1) принципу всезагального зв'язку;
- 2) закону єдності та боротьби протилежностей;
- 3) закону переходу кількісних змін у якість;
- 4) закону заперечення заперечення;
- 5) парних категорій діалектики [18].

З точки зору науки конфліктології конфлікт вивчається як міждисциплінарне та спеціалізоване явище. Бігевіористичне розуміння конфлікту сприяє його відмежуванню від схожих явищ конкуренції, ворожнечі тощо. Ґрунтуючись на теорії груп, теорії організацій, теорії ролей, теорії управління та інших теоріях конфліктологія визначає конфлікт як процес розгорнутий у часі: предконфліктна ситуація,

усвідомлення конфлікту; конфліктна взаємодія; вирішення конфлікту та після конфліктна ситуація [19].

В соціологічному розумінні конфлікт розглядається як форма соціальної протидії між соціальними групами, інститутами, верствами.

Політичне розуміння конфлікту характеризує конфлікт як соціально-політичне явище локального та світового рівня що виражається у боротьбі за статус, ресурси, політичну силу.

В юриспруденції конфлікт – це суперечність суб'єктів права з приводу прав та обов'язків.

Теорія міжнародних відносин розглядає «політичний конфлікт» в якості міжнародного конфлікту, учасниками якого виступають актори та результати якого впливають на міжнародні відносини в цілому.

Поняття міжнародного конфлікту:

1) міжнародний конфлікт можна трактувати «як тривалий стан активної чи пасивної боротьби двох чи декількох учасників міжнародних відносин стосовно реалізації своїх інтересів, які є несумісними з інтересами протилежної сторони» (Д.В. Шеренговський) [21, с. 102];

2) «озброєні конфлікти міжнародного або неміжнародного характеру – це складні соціальні події, які можуть мати різні наслідки, проте завжди мають потерпілих із боку цивільного населення» (Є.Л. Стрельцов) [16, с. 233];

3) міжнародний конфлікт – «це стан, коли одна держава заявляє претензії іншій державі, від задоволення яких інша держава ухиляється» (І.І. Ніколенко) [11, с. 204];

4) «міжнародний збройний конфлікт – це збройна боротьба між двома або декількома сторонами, що володіють міжнародною правосуб'єктністю» (С.Я. Бескоровайний) [3, с. 122];

Отже, міжнародний конфлікт – це тривале у часі протистояння двох та більше правосуб'єктних учасників міжнародних відносин у

випадку протиріч їх інтересів, яке має вплив на міжнародні відносини на регіональному або/та світовому рівні.

В міжнародних нормативних актах міжнародний конфлікт визначається по-різному. Наприклад, у Статуті ООН використовується поняття «ситуація» та «спір». Зокрема, ст. 11 Статуту ООН містить наступне положення «Генеральна Ассамблея может обращать внимание Совета Безопасности на ситуации, которые могли бы угрожать международному миру и безопасности» [15].

Отже, міжнародний конфлікт розглядається, як:

- філософська категорія;
- наукова категорія;
- соціальна категорія;
- ситуація (процес, подія);
- структура.

Зважаючи на обмежений обсяг кваліфікаційної роботи коротко охарактеризуємо та складові міжнародного конфлікту, як «суб'єкт» та «об'єкт».

При визначенні складових елементів міжнародного конфлікту важливо розмежовувати поняття «суб'єкті конфлікту» та «учасники конфлікту».

Ознаками суб'єкту конфлікту є:

- 1) спрямованість діяльності на об'єкт конфлікту та антагоністів;
- 2) діяльність суб'єкта в конфлікті має мету, тривала у часі та організована;
- 3) конфліктність діяльності суб'єкта.

На відміну від суб'єктів конфлікту учасники можуть бути залученні до конфлікту на активній стадії його розвитку, але не створюючи при цьому конфліктогени у випадку неподільності об'єкта конфлікту.

За своїм статусом, діями та роллю в конфліктній ситуації суб'єкти та учасники конфлікту поділяються на:

- 1) опоненти;
- 2) вороги;
- 3) агресори;
- 4) прихильники;
- 5) співчуваючі;
- 6) засуджуючі;
- 7) посередник;
- 8) арбітр.

Наприклад, до учасників міжнародних конфліктів можуть відноситися:

- 1) групи індивідів;
- 2) соціальні верстви;
- 3) соціально-політичні організації;
- 4) недержавні утворення;
- 5) міжнародні організації тощо.

На прикладі залученості Ірану до міжнародних конфліктів визначимо статуси учасників таких конфліктів у відповідності до вказаної класифікації:

1. Міжнародний конфлікт між Іраном та США. Наданий момент США по відношенню до Ірану займає позицію опонента, оскільки від активний воєнних дій (операція «Буря в пустелі» 17.01.-28.02.1991 р.) по відношенню до Ірану США перейшли до таких дій, як масштабні економічні санкції, вихід з ядерної угоди з Іраном. В конфлікті між Іраном та США в статусі співчуваючих виступають Ізраїль та Саудівська Аравія, в ролі арбітру – Рада безпеки ООН.

2. Міжнародний конфлікт між Іраном та Саудівською Аравією – сторони виступають прихильниками у різноманітних міжнародних та національних конфліктах:

- внутрішній збройний конфлікт у Сирії: Іран виступає на боці режиму президента Сирії, Саудівська Аравія – на боці опозиційних сил;
- внутрішній збройний конфлікт у Ємені: Саудівська Аравія допомагає регулярній армії, Іран – постанцям-хуситам;
- опоненти реалізують різну політику по відношенню до Ізраїлю.

3. Міжнародний конфлікт між Іраном та Ізраїлем – сторони виступають ворогами, оскільки діяльність Ірану в Сирії має на меті створення плацдарму проти Ізраїлю. Зокрема, Іран підтримує ліванський радикальний рух «Хезболл».

Об'єктом конфлікту виступає протиріччя або проблема з приводу якого виникає конфлікт.

Об'єктом може бути:

- потенційне протиріччя (суспільні відносини, які врегульовуються міжнародним правом);
- реальне протиріччя, тобто об'єкт у його змістовному вираженні (конкретні цінності, ресурси, міжнародний вплив який перебуває на перетині інтересів суб'єктів міжнародних відносин і до володіння якими прагнуть суб'єкти конфлікту).

Приклади об'єктів міжнародних конфліктів:

- конфлікт між Індією та Пакистаном – територіальні претензії;
- конфлікт у Ефіопії – етнічні протистояння;
- холодна війна між США та КНДР – вплив у світі та регіоні, ядерна безпека тощо.

Отже, під конфліктом розуміється ситуація в якому суб'єкти мають протилежні (несумісні) інтереси щодо одного об'єкту. Схематично ми можемо відобразити таке співвідношення у рис.2.

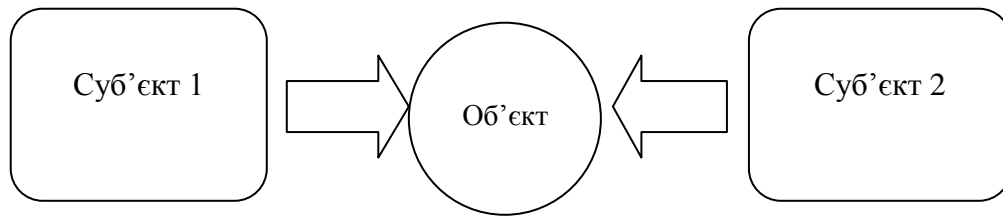

Рис.2. Співвідношення суб'єктів конфлікту до відношенню до об'єкта

Слід зауважити, що на початковому етапі вивчення та дослідження міжнародного конфлікту теорія і практика міжнародного права визначала учасниками конфлікту тільки держави, а сам міжнародний конфлікт зводився до такого виду, як збройне протистояння. Проте, розширення кола учасників міжнародних відносин, зміна економіко-політичних процесів в державах та світі, розширення переліку конфліктогенних чинників вплинули на виникнення таких нових видів міжнародних конфліктів, як економічний тиск, підривна агентурна діяльність, дипломатичні демарші, пропаганда та інші.

Як зауважує Д.В. Шеренговський «збройна боротьба може проходити між нерегулярними квазідержавними відділеннями етнічної міліції, культовими чи релігійними організаціями, сепаратистами, партизанами, терористичними та злочинними угрупованнями, приватними комбатантами тощо» [21, с. 102].

На думку різних науковців важливими складовими міжнародного конфлікту виступають також:

- взаємовідносини між учасниками міжнародного конфлікту;
- напруженість рівня конфлікту;
- інтереси та цілі держав, інших акторів;
- наміри сторін конфлікту;
- соціальний вплив на учасників конфлікту тощо [21, с. 105].

Підходів до класифікації міжнародних конфліктів існує багато, зокрема, виділяють:

- 1) за природою: міждержавні інтегруючі конфлікти, «класичні міждержавні конфлікти», національно-визвольні війни та інше;
- 2) за мотивацією: територіальні міжнародні конфлікти, міжнародні конфлікти які не пов'язанні з територіальними претензіями (з мотивів статусу, ідеології, релігії, економіки тощо);
- 3) за масштабом: обмежені (локальні), субрегіональні, регіональні, світові [21, с. 106];
- 4) за сферою суперечності: економічні, політичні, ідеологічні, міжетнічні та інші.
- 5) за засобами: незбройні конфлікти, збройні конфлікти.
- 6) за кількістю учасників конфлікту: коаліційні, багатосторонні, двосторонні;
- 7) за тривалістю: довго-, середньо- та короткотривалі;
- 8) за відкритістю: приховані, дійсні та фальшиві міжнародні конфлікти [21, с. 107].

Окремо, слід виділити такий вид міжнародного конфлікту, як «міжнародна криза». На думку М.П. Гетьманчук «міжнародна криза — це конфліктна ситуація, за якої: зачіпаються життєво важливі цілі діючих суб'єктів міжнародної політики; для прийняття рішення суб'єкти мають у край обмежений час; події зазвичай розвиваються непередбачувано; ситуація, однак, не переростає у збройний конфлікт» [6].

У своїх працях Є Стрельцов визначає наступні стадії міжнародного конфлікту: «1) усвідомлення несумісності; 2) зростаючу напруженість; 3) тиск без застосування військової сили для вирішення несумісності; 4) військову інтервенцію чи війну для нав'язування рішення» [12, с. 230].

РОЗДІЛ 2

ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ, ЯК СКЛАДОВА ЇХ ВРЕГУЛЮВАННЯ

2.1. Загальна методологія вирішення міжнародних конфліктів

Одним із принципових підходів до вирішення міжнародних конфліктів – це не тільки усунути чи подолати його, а зробити більш продуктивним (М.Дейч), мінімізувати збитки та негативні наслідки для кожного із учасників такого конфлікту.

Передумова успішного вирішення міжнародного конфлікту є:

- впевненість конфліктуючих сторін у тому, що вирішення міжнародного конфлікту допоможе запобігти значних збитків та принесе значимі вигоди;
- досягнення мети конфлікту при його пролонгації неможливе для сторін-учасників конфлікту;
- недостатньо ресурсів для продовження міжнародного конфлікту;
- учасники конфлікту легімізовані та організаційно виражені;
- сторін конфлікту дотримуються спільних правил та погоджуються з аргументами один одного [2, с. 231].

Вирішення та врегулювання кожного конкретного міжнародного конфлікту складається з двох етапів: аналітичний та практичний етап вирішення міжнародного конфлікту.

Аналітичний етап врегулювання міжнародного конфлікту передбачає розробку інформаційно-теоретичного аналітичного

матеріалу необхідного та достатнього для формування стратегії його вирішення.

На аналітичному етапі вирішення міжнародних конфліктів виконуються наступні завдання з діагностики міжнародного конфлікту;

- класифікація міжнародного конфлікту (передумови, причини, конфліктогенні, структурні елементи міжнародного конфлікту, учасники, їх мотиви, цілі, установки, пропозиції);

- аналіз поточного етапу розвитку міжнародного конфлікту (визначення рівня сумісності інтересів сторін на конкретному етапі розвитку конфлікту, ступінь конфліктної свідомості сторін міжнародного конфлікту, співвідношення (баланс) сил);

- прогнозування розвитку міжнародного конфлікту (перспективи розвитку конфлікту, можливі негативні та позитивні наслідки міжнародного конфлікту, переваги вирішення конфлікту над наслідками його продовження, оформлення прогнозної моделі вирішення міжнародної моделі);

- розроблення рекомендацій щодо вирішення та врегулювання міжнародного конфлікту (вироблення стратегій декількох варіантів вирішення міжнародного конфлікту, тобто визначення методів, засобів, завдань, прийомів вирішення міжнародного конфлікту (наприклад, застосування дискредитації екстремістських угруповань у воєнних конфліктах, підтримка сторони яка більш схильна до мирного врегулювання конфлікту тощо), розробка стратегії санкцій, превентивної дипломатії);

- планування практики застосування рекомендацій щодо вирішення та врегулювання міжнародного конфлікту (на основі обрання найоптимальнішої моделі рекомендацій вирішення міжнародного конфлікту розробляється стратегія його врегулювання, нейтралізації конфліктуючих сторін (наприклад, припинення бойових дій, роззброєння, відновлення комунікації між сторонами у конфлікті,

подолання ворожого ставлення сторін у конфлікті один до одного), перелік заходів та прийомів вирішення міжнародного конфлікту, визначення етапів його врегулювання) [2, с. 231-232].

На думку Б.В. Бернадського «якщо прогнозування є проєктованим процесом у вигляді послідовності: цілі – актори – цілі акторів – політики акторів – ефективність їхніх політик – імовірні результати (сценарії), то планування має зворотну послідовність – з можливих результатів, одержаних під час прогнозування, обирається бажаний результат, від якого будуються всі наступні рівні ієрархії: актори – цілі акторів – стратегії акторів» [2 с. 234-235].

До міжнародних організацій на які покладено обов'язок врегулювання міжнародних конфліктів відносяться:

- Організація Об'єднаних Націй;
- Європейський Союз;
- Організація з безпеки і співробітництва в Європі;
- НАТО;
- Рада Європи;
- Європейський суд з прав людини;
- Організація економічного співробітництва та розвитку;
- Світовий банк (Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів, Багатостороння агенція з гарантій інвестицій);
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL та інші.

Система міжнародних організацій складає так званий «безпековий сектор», в межах якого такі організації виконують наступні завдання: «надають інформацію та консультації; підвищують поінформованість з питань безпеки; фінансують навчання, програми та проекти з багатьох важливих питань, таких, як технічні навички, керівництво сектором безпеки, нагляд, розбудова доброчесності;

відіграють провідну роль у процесі нормотворчості, забезпеченні підзвітності та верховенства права; забезпечують канал зв'язку між урядами та суспільством, а також між різними країнами, іншими міжнародними органами та діячами, що займаються керівництвом та реформуванням сфери безпеки» [20].

Систему міжнародно-правових актів в сфері врегулювання міжнародних конфліктів та захисту прав людини у таких процесах складають:

- Женевська конвенція (1864 р.);
- I- XIII Гаазькі конференції (1899, 1907 рр.);
- Декларація про невикористання куль, що легко розгортаються чи спліскуються (1899 р.);
- Декларація про невикористання снарядів, що мають єдиним призначенням розповсюджувати задушливі та шкідливі гази (1899 р.);
- Декларація про заборону метання снарядів та вибухових речовин з повітряних куль (1907 р.);
- Женевські конвенції (1929 р.);
- Женевські конвенції про захист жертв війни (1949 р.):
Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях,
Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії зі складу збройних сил на морі, Женевська конвенція про поведження з військовополоненими, Конвенція про захист цивільного населення під час війни;
- Гаазьку конвенцію щодо захисту культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (1954 р.);
- Додаткові протоколи до Женевських конвенцій про захист жертв війни (1949 р.);
- Протокол щодо захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру.

У XIX-XX ст. приймалися різноманітні договори щодо заборони певних видів зброї, зокрема «конвенції, що стосувалося бактеріологічної і токсичної зброї (1972 р.), заборони застосування зброї, що завдають надмірні ушкодження або мають невибірковий характер (1980 р.), хімічної зброї (1993 р.), лазерної зброї (1995 р.), заборони застосування протипіхотних мін (1997 р.), касетних снарядів (2008 р.), ядерної зброї (2017 р.) та ін. конвенції» [13].

2.2. Засоби та прийоми вирішення міжнародних конфліктів

До засобів та прийомів вирішення міжнародних конфліктів відносять такі групи як:

- цивільні (політичні);
- військові.

Цивільні (політичні) засоби та прийоми вирішення міжнародних конфліктів характеризуються застосуванням заходів не тільки політичного характеру, але й застосуванням дипломатичних підходів, економічних прийомів, ідеологічного спрямування, науково-технічних досягнень, міжнародно-правового вияву, гуманітарних заходів тощо. До таких заходів в першу чергу відносяться посередництво, переговори, діяльність міжнародних урядових організацій тощо.

Переговори у врегулюванні міжнародних конфліктів відіграють значну роль, оскільки такий захід здавна використовувався при вирішенні конфліктів. Переговори відзначаються організованістю, легітимністю, визначеністю статусу учасників, визнанням та дотриманням норм. Результатом переговорів стає розумна угода щодо врегулювання міжнародного конфлікту.

Прикладами такої угоди є:

- Аахенська мирна угода (1668 р.);

- Версальський мирний договір (1919р.);
- Нейїський мирний договір (1919 р.);
- Севрський договір (1920 р.);
- Лозанський мирний договір (1923 р.) та інші.

Міжнародні переговори ґрунтуються на:

- 1) дистрибутивному вимірі (відстоювання інтересів сторін міжнародного конфлікту до межі нище якої відступитися не має можливості);
- 2) емоційному вимірі (відображає емоційне відношення сторін конфлікту один до одного);
- 3) структурному вимірі (внутрішнє відношення в межах кожного учасника міжнародних відносин) [2, с. 238].

Проте, слід сказати, що існують випадки коли використання переговорів здійснюється не з метою вирішення міжнародного конфлікту, а для подальшої ескалації конфлікту, перегрупування сил тощо.

Залучення посередників для вирішення міжнародних конфліктів, в т.ч. шляхом ведення переговорів, має таку ж давню історичну практику, як і самі переговори. Арбітраж у міжнародних конфліктах був відомий ще за стародавніх часів (наприклад, номи Вавилону виступали арбітрами у конфліктах окремих номів). Посередництво як засіб врегулювання міжнародних конфліктів застосовуються тоді, коли учасники конфлікту не здатні самотійно дійти угоди щодо врегулювання такого міжнародного конфлікту. Посередництво має на меті також і не тільки дійти згоди між сторонами конфлікту, але й відстояти власні інтереси (наприклад, мир та безпека у регіоні та світі). Посередник бере на себе функції організації процесу переговорів, вироблення стратегії вирішення конфлікту, виконання ролі «адвоката» тощо. Важливо, щоб посередник мав статус нейтрального учасника процесу вирішення міжнародного спору, ним можуть бути міжнародні

організації (ОБСЄ, ООН, Міжнародний суд), держави та лідери окремих держав. Наприклад, Україна як гарант та посередник бере участь у мирних переговорах щодо вирішення придніпровського конфлікту з 1995 р. У своєму виступі І. Жовква (Заступник керівника Офісу президента України) зауважує, що «Позиція нашої держави щодо конфлікту в регіоні Придністров'я залишається незмінною: лише мирне врегулювання із забезпеченням суверенітету й територіальної цілісності Молдови» [12].

Такий цивільний засіб врегулювання міжнародних конфліктів, як застосування санкцій відрізняється тим, що учасників міжнародних відносин застосовують до сторін (або однієї сторони) тиск у вигляді політико-дипломатичних, економічних та фінансових санкцій. Наприклад, після дій Російської Федерації щодо тимчасової окупації АРК, Донецької та Луганських областей, збройної агресії проти України до РФ було застосовано ряд санкцій такими країнами, як: Австралія, Новою Зеландія, Японія, Канада, США, ЄС, Норвегія.

Дані санкції були спрямовані на:

- обмеження міжнародного співробітництва з РФ (наприклад, призупинення переговорів щодо пом'якшення візового режиму з ЄС);
- обмеження забезпечення РФ різними технологіями (наприклад, Італія та Франція призупинили спільний з РФ проект по створенню підводного човна S-1000);
- секторальні санкції (наприклад, проти російського військового комплексу в особі таких підприємств, як НПО «Іжмаш», «Алмаз-Антей» та інших);
- персональні санкції (наприклад, проти Януковича Л, Медвечука В., ряду російських вищих чиновників, осіб причетних до захоплення Криму) [1].

Цікавою є стратегія превентивної дипломатії, особливістю якої є застосування таких заходів, як:

- 1) раннє попередження;
- 2) відновлення довіри;
- 3) створення демілітаризованих зон;
- 4) превентивне розгортання миротворчих сил тощо [2, с. 235].

Продовжуючи приклад застосування до РФ таких заходів у світлі протистояння Україні та в інших міжнародних конфліктах учасником яких виступає Росія, наведемо приклад застосування раннього попередження – Чехія обмежує кількість працівників посольства РФ у зв'язку з висилкою чеських дипломатів з Росії (2021 р.).

Відновлення довіри – Колумбія та Венесуела відновили дипломатичні відносини (2011 р.).

Створення демілітаризованих зон – Королівство Єгипет та Ізраїль встановили демілітаризовану зону – Ель-Ауджа зона (1949 р.)

Превентивне розгортання миротворчих сил – місія ООН у Східній Славонії (1996-1998 рр.). Україна прийняла участь у даній миротворчій місії у складі вертолітних та танкових підрозділів. Основними завданнями даної місії стало: «спостереження за виконанням домовленостей про передачу влади під контроль перехідної адміністрації ООН; патрулювання в зонах відповідальності; перевезення персоналу ООН та супровід гуманітарних вантажів» [8].

Військові засоби та прийоми вирішення міжнародних конфліктів характеризуються застосуванням спеціальних військових формувань (наприклад, збройних сил НАТО). Ефективність їх застосування буде проявлятися у «загрозі нанесення матеріальних збитків» конфліктуючим сторонам, при цьому існує великий ризик людських втрат.

В теорії та практиці міжнародного права існують два підходи до розуміння застосування військових засобів та прийомів вирішення міжнародних конфліктів:

1. Прихильники першого підходу обґрунтовують те, що тільки застосування таких заходів сприятиме вирішенню та врегулюванню

міжнародних конфліктів. Наприклад, лише воєнне протистояння союзників призвело до закінчення II Світової війни.

2. Прихильники другого підходу обґрунтовують те, що неприпустимо застосовувати військові засоби для розв'язання міжнародних конфліктів [2, с. 237]. Наприклад, мирним врегулювання міжнародного конфлікту стало підписання угоди виведення військ з Афганістану (м. Женева, 1988 р.). Учасниками такої угоди стали ООН (посередник), Афганістан, Пакистан, СРСР, США (конфліктуючі сторони).

ВИСНОВКИ

В ході дослідження ми дійшли наступних висновків.

Дослідження істориків міжнародних конфліктів приводить до висновку, що за п'ять з половиною тисяч років розвитку людської цивілізації тільки біля 300 років не було воєн, за цей період було понад 14,5 тис воєнних конфліктів (в т.ч. і 2 світові війни), загинуло 3,6 мільярда людей.

Кожний етап розвитку міжнародних відносин (докласичний, класичний та сучасний період) характеризувався різними видами міжнародних конфліктів та формами їх вирішення.

Докласний період розвитку міжнародних відносин (III тис. до н.е. до XVII ст. н.е.). Види міжнародних конфліктів: ворожі маоінтенсивні відносини; захоплення територій та держав; формування імперій, колонізація; депортація народів, велике переселення народів тощо. Форми вирішення міжнародних конфліктів: арбітражне вирішення конфліктів; укладання перших міжнародних договорів; ведення переговорів; династичні шлюби та інше.

Класний період розвитку міжнародних відносин (XVII ст. н.е. - до моменту закінчення Холодної війни). Види міжнародних конфліктів: боротьба за внутрішній та зовнішній суверенітет; релігійне протиборство; боротьба європейських держав проти Османської імперії; буржуазні революції; I та II Світова війна; окупація. Форми вирішення міжнародних конфліктів: Вестфальська система; досягнення політичної рівноваги; укладання міждержавних договорів; система санкцій у міжнародних відносинах; правова система *jus eugoreanum publicum*; формування системи ієрархії країн; закріплення суверенітету держав; гуманітарна інтервенція; формування т.з. «світових держав» та інше.

Сучасний період розвитку міжнародних відносин (з моменту закінчення Холодної війни до тепер). Види міжнародних конфліктів: воєнні конфлікти (старі форми збройних конфлікти, нові форми збройних конфліктів (наприклад, гібридна війна, міжнародний тероризм, революція та громадянська війна); невоєнні міжнародні конфлікти (наприклад, економічні протистояння держав). Форми вирішення міжнародних конфліктів: активна діяльність міжнародних організацій; розвиваються дипломатичні відносини; комплексний підхід до реалізації функцій міжнародних організацій (спостереження, сприяння, нагляд, регулювання, контроль, інформування); діяльність міжнародних судових органів; зміна біполярності світу на розосередженого впливу на міжнародні відносини; пріоритет партнерства та співробітництва; відсутність єдиного центру; при вирішенні міжнародних конфліктів перевага надається перевагами методу врегулювання конфліктів та методу погодження; процес деміталізації та інше.

Міжнародний конфлікт розглядається, як: філософська категорія; наукова категорія; соціальна категорія; ситуація (процес, подія); структура.

Міжнародний конфлікт – це тривале у часі протистояння двох та більше правосуб'єктних учасників міжнародних відносин у випадку протиріч їх інтересів, яке має вплив на міжнародні відносини на регіональному або/та світовому рівні. Суб'єкт міжнародного конфлікту повинен відповідати наступним ознакам: спрямованість діяльності на об'єкт конфлікту та антагоністів; діяльність суб'єкта в конфлікті має мету, тривала у часі та організована; конфліктність діяльності суб'єкта. За своїм статусом, діями та роллю в конфліктній ситуації суб'єкти та учасники конфлікту поділяються на: опоненти; вороги; агресори; прихильники; співчуваючі; засуджуючі; посередник; арбітр.

До учасників міжнародних конфліктів можуть відноситися: групи індивідів; соціальні верстви; соціально-політичні організації; недержавні утворення; міжнародні організації тощо.

Об'єктом міжнародного конфлікту може бути: потенційне протиріччя (суспільні відносини, які врегульовуються міжнародним правом); реальне протиріччя, тобто об'єкт у його змістовному вираженні (конкретні цінності, ресурси, міжнародний вплив який перебуває на перетині інтересів суб'єктів міжнародних відносин і до володіння якими прагнуть суб'єкти конфлікту).

Класифікації міжнародних конфліктів за наступними критеріями: за природою: міждержавні інтегруючі конфлікти, «класичні» міждержавні конфлікти», національно-визвольні війни та інше; за мотивацією: територіальні міжнародні конфлікти, міжнародні конфлікти які не пов'язанні з територіальними претензіями (з мотивів статусу, ідеології, релігії, економіки тощо); за масштабом: обмежені (локальні), субрегіональні, регіональні, світові; за сферою суперечності: економічні, політичні, ідеологічні, міжетнічні та інші; за засобами: не збройні конфлікти, збройні конфлікти. за кількістю учасників конфлікту: коаліційні, багатосторонні, двосторонні; за тривалістю: довго-, середньо- та короткотривалі; за відкритістю: приховані, дійсні та фальшиві міжнародні конфлікти.

Одним із принципових підходів до вирішення міжнародних конфліктів – це не тільки усунути чи подолати його, а зробити більш продуктивним, мінімізувати збитки та негативні наслідки для кожного із учасників такого конфлікту.

Передумова успішного вирішення міжнародного конфлікту є: впевненість конфліктуючих сторін у тому, що вирішення міжнародного конфлікту допоможе запобігти значних збитків та принесе значимі вигоди; досягнення мети конфлікту при цього пролонгації неможливе для сторін-учасників конфлікту; недостатньо ресурсів для продовження

міжнародного конфлікту; учасники конфлікту легімізовані та організаційно виражені; сторін конфлікту дотримуються спільних правил та погоджуються з аргументами один одного.

Вирішення та врегулювання кожного конкретного міжнародного конфлікту складається з двох етапів: аналітичний та практичний етап вирішення міжнародного конфлікту.

До міжнародних організацій на які покладено обов'язок врегулювання міжнародних конфліктів відносяться: Організація Об'єднаних Націй; Європейський Союз; Організація з безпеки і співробітництва в Європі; НАТО; Рада Європи; Європейський суд з прав людини; Організація економічного співробітництва та розвитку; Світовий банк та інші.

До засобів та прийомів вирішення міжнародних конфліктів відносять такі групи як: цивільні (політичні); військові.

Цивільні (політичні) засоби та прийоми вирішення міжнародних конфліктів характеризуються застосуванням заходів не тільки політичного характеру, але й застосуванням дипломатичних підходів, економічних прийомів, ідеологічного спрямування, науково-технічних досягнень, міжнародно-правового вияву, гуманітарних заходів тощо. До таких заходів в першу чергу відносяться посередництво, переговори, діяльність міжнародних урядових організацій, стратегія санкцій, превентивна дипломатія, тощо.

Військові засоби та прийоми вирішення міжнародних конфліктів характеризуються застосуванням спеціальних військових формувань (наприклад, збройних сил НАТО). Ефективність їх застосування буде проявлятися у «загрозі нанесення матеріальних збитків» конфліктуючим сторонам, при цьому існує великий ризик людських втрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антиросійські санкції. Укрінформ: Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/tag-antirossijskie-sankcii> (дата звернення 19.01.2021 р.).
2. Бернадський Б.В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 366 с.
3. Бескоровайний С.Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання. *Військове право. Юридична наука.* №3/2014. С, 116-126.
4. Білецька Т. В., Ігнат'єва Т. В. М 34 Міжнародні конфлікти сучасності: теорія і практика аналізу: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2020. 50 с.
5. Булик М. В. Історія міжнародних відносин у давні часи: навчальний посібник. Маріуполь : МДУ, 2017. 274 с.
6. Гетьманчук М. П., Грищук В. К., Турчин Я.Б. Політологія: навчальний посібник. Політологія: Навч. посіб. Київ: Знання. 2010. 415 с. URL: <https://pidru4niki.com/1584072017084/politologiya/politologiya> (дата звернення 11.02.2021 р.).
7. Історія міжнародних відносин (сер. III тис. до н.е. — сер. XVII ст. н.е.): навч.-метод. посібн. для студ. ОНУ ім. І.І. Мечникова / О.І. Брусиловська, І.М. Коваль. Одеськ. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, 2013. 188 с.
8. Історія участі збройних сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. Міністерство оборони України: офіційний веб сайт. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/mirotvorchist/istoriya-mirotvorchoi-diyalnosti-zbrojnii-sil-ukraini.html> (дата звернення 19.01.2021 р.).

9. Конфлікт в регіоні Перської затоки: учасники та їхні інтереси. URL:<https://www.dw.com/uk/> (дата звернення 13.01.2021 р.).

10. Котлова Л.О. Психологія конфлікту: курс лекцій: Навчальний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 112 с.

11. Ніколенко І.І. Проблеми визначення міжнародного конфлікту. *Вісник Академії адвокатури України*. Число 1(26) 2013. С.204-207.

12. Позиція України щодо придністровського конфлікту: Тільки мирне врегулювання із забезпеченням суверенітету і територіальної цілісності Молдови. *Interfax UKRAINE*. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/730680.html> (дата звернення 16.03.2021 р.).

13. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти: навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О. 208 с.

14. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980). URL: <http://sum.in.ua/s/konflikt> (дата звернення 01.11.2020 р.).

15. Статут ООН URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (дата звернення 19.01.2021 р.).

16. Стрельцов Є.Л. Міжнародні конфлікти: спроба визначення. *Актуальні проблем держави і права*. С.227-234. URL: <http://www.apdp.in.ua/v75/36.pdf> (дата звернення 18.01.2021 р.).

17. Топ-10 збройних конфліктів у 2020 році. СЛОВО і ДІЛО: інформаційний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/14/infografika/svit/top-10-zbrojnyx-konfliktiv-2020-roczі> (дата звернення 14.02.2021 р.).

18. Топча С.С. Взаємозв'язок філософії та конфліктології. *Мультиверсум. Філософський альманах*. К.: Центр духовної культури,

2004. № 41. URL: https://www.filosof.com.ua/Jornel/M_41/Topcha.htm
(дата звернення 12.11.2020 р.).

19. Філософсько-соціологічна традиція вивчення конфліктів.
URL: <http://vnz-mpu.com.ua/images/pdf/> (дата звернення 04.12.2020 р.).

20. Цілісність сектору безпеки. Міжнародні організації. URL:
<https://securitysectorintegrity.com/uk/> (дата звернення 16.03.2021 р.).

21. Шеренговський Д.В. Поняття та сутність міжнародного
конфлікту в науці про міжнародні відносини. URL:
<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1527/Sherengov.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 08.12.2020 р.).